

PER QUÈ ÉS INTERESSANT FER PREGUNTES?

Maribel Pomar, Irene de Puig, Maite Sbert

Publicat al **Butlletí Filosofia 3/18** nº 39-40, pàgs. 4-7

Entenem que l'activitat educativa consisteix en construir interpretacions personals que permeten a l'estudiant d'exercitar el seu judici autònomament i no com una activitat que només contempla l'adquisició d'informació. Creiem que l'aprenentatge suposa la construcció activa dels significats i no pas la seva reproducció passiva. Això és, l'aprenentatge i l'educació estan lligats a la comprensió i a la capacitat d'entendre.

Durant els anys setanta i vuitanta es produeix un canvi de mentalitat en els estudiosos de l'aprenentatge i es fa palès que l'estudiant ha de tenir un paper central i que lluny d'un possible contenidor d'informacions és un individu actiu i inventiu i que pot conèixer i controlar els seus processos cognitius.

El professor, per tant, en lloc de subministrar coneixements, ha de ser el guia en la construcció dels coneixements de l'estudiant. Així neix la idea d'un coneixement construït i alhora compartit.

Que aprendre és un procés de construcció vol dir que l'estudiant va integrant el que aprèn en el substrat que ja coneix. Així, el nou coneixement s'incrusta en una xarxa de conceptes. A mesura que anem aprenent establim relacions i connexions entre la nova informació i la xarxa ja existent.

Aprendre significativament vol dir construir un significat propi i personal. No es tracta d'un procés que porti a l'acumulació sinó a la integració.

L'aprenentatge significatiu té una forma d'adquisició complexa, li cal una estructura conceptual explícita i una activació dels coneixements previs per tal de relacionar el material d'aprenentatge nou amb els coneixements anteriors dels alumnes.

Exigeix:

- Relació de nous coneixements amb coneixements ja existents.
- Relació amb experiències, amb fets i objectes.
- Implicació afectiva.

Per això creiem que el procés d'aprenentatge ha d'estar més lligat a les preguntes i a la interrogació que no pas a les respostes.

El professor ha d'afavorir la interrogació i l'autointerrogació. Fer preguntes "facilita la comprensió significativa i estimula els estudiants a fer pauses i assegurar-se de si estan al cas del que es diu, si han captat bé el sentit del que s'ha explicat, si relacionen la nova informació amb el que ja saben, si ho poden exemplificar". Beltran, "pàg. 180 i ss." A més de ser un bon instrument metodològic per a controlar el seguiment i mantenir l'atenció, des del punt de vista de les actituds és una forma d'implicar el subjecte en les tasques i evita que l'estudiant es comporti de formes rutinàries i li és útil per adonar-se del propi autocontrol de l'aprenentatge.

Una pregunta és una demanda d'una certa mena d'informació. És allò que diem quan interroguem, o quan volem saber més coses.

Tot i que hi ha molta mena de preguntes, cal no desorientar-se i deixar de banda les qüestions retòriques, les que no tenen resposta, les que tenen resposta concreta, i plantejar-se aquelles respostes que tenen sentit, que són

fecundes perquè estan prenyades de significat i poden donar llum, il·luminar, i que encara que no responguin del tot, orienten, serveixen de pont i guia per anar avançant. Es tracta d'interessar-se per aquelles preguntes a les quals es refereix Vázquez Montalbán quan en parlar d'un personatge en una de les seves novel·les diu: "amb aquella habilitat que el distingia de fer preguntes que excita ven la intel·ligència de l'altre".

Sense ànim d'exhaustivitat i procurant aportar un gra de sorra a aquesta qüestió, us exposarem una classificació simple que hem fet a partir de la nostra pràctica educativa i que hem usat com a engranatge per a poder posar un xic d'ordre a aquest univers tan vast. Així parlarem de quatre tipus de preguntes:

1. Les que afavoreixen la construcció i reconstrucció del coneixement.
2. Les que van dirigides a aprofundir en el coneixement de l'acció.
3. Les que desenvolupen la consciència del propi procés d'aprenentatge.
4. Les dirigides a crear una comunitat de recerca.

1. LES QUE AFAVOREIXEN LA CONSTRUCCIO I RECONSTRUCCIO DEL CONEIXEMENT

Són aquelles preguntes que reflecteixen la nostra intervenció mediatra entre el coneixement que ja posseeixen els alumnes i el coneixement acadèmic. Aquest tipus de pregunta es pot desglossar en molts subgrups; mencionarem només les més significatives.

1.1. Preguntes Que despertin curiositat i creen misteri

Són preguntes motivadores i provocadores que intenten captar l'atenció dels estudiants. No podem pensar que de forma natural la curiositat dels estudiants és permanent i espontània. Si fos així, la reina del docent seria simplement aportar informació sobre la demanda explícita. De vegades hi ha coses tan allunyades de la realitat quotidiana dels estudiants que seria absurd demanar curiositat. Cal despertar el desig de saber més enllà dels marcs contextuais. L'objectiu de la pregunta aquí és cultivar el dubte, motivar la sorpresa, crear el misteri i transmetre el gust per aprendre.

1.2. Preguntes dirigides a estimular les Qüestions dels estudiants per tal de trobar significats i donar sentit al seu món

Es tracta d'exercitar la capacitat interrogativa. Moltes vegades l'escola dona a entendre que són importants les respostes i que les preguntes són residus del no saber. Les respostes elaborades molt sovint no satisfan la necessitat de saber i sobretot maten el desig. Si tenim clar que l'evolució de l'ésser humà com a individu i com a espècie se sustenta sobre la capacitat de plantejar-se interrogants, com pot ser que a les aules dediquem més temps a les respostes que a les preguntes?

1.3. Preguntes que ajuden a establir relacions i faciliten la transferència de sabers

Ens referim a les preguntes que serveixen per establir connexions i per estimular la xarxa de referents que ens poden ajudar a lligar caps diferents. Si aconseguim flexibilitat en aquesta tasca i tenim moltes probabilitats de provocar transferències.

L' objectiu és comprendre, entendre que fem i per que ho fem.

1.4. Preguntes que afavoreixen la consciència i l'acceptació del caràcter provisional del coneixement

En mots d'E. Morin, cal entomar que hi ha una tensió permanent entre l' aspiració de comprensió global i el reconeixement del caràcter parcial de les distintes aproximacions. Es tracta de practicar una certa humilitat intel·lectual que ens situï en el camí del coneixement possible i de la certesa de les nostres limitacions com a

persones i com a humans. No es tracta d' abandonar-se sinó de considerar les dificultats.

L'objectiu és acceptar la complexitat i una certa impotència sense que derivi a l'escepticisme. Hem d'aconseguir fer que el coneixement esdevingui una aventura més pel camí o procés que no ras per la meta o objectiu a aconseguir. Aquesta és una aspiració que va un xic contracorrent de l'esperit competitiu actual on els mitjans de comunicació ens transmeten el missatge que l'important és arribar a dalt, vèncer, aconseguir l'èxit, etc. sense preguntar-nos si l'esforç ha valgut la pena. En educació és més important controlar el procés, disfrutar i viure al camí que no pas arribar. Perquè ens quedaria encara una pregunta: arribar on?

2. LES QUE VAN DIRIGIDES A APROFUNDIR EN EL CONEIXEMENT DE L'ACCIÓ

2.1. Provoquen l'expressió del saber de l'alumnat sobre fets. sobre conceptes. sobre esdeveniments. etc.

2.1.1. Per completar. Es deixa un espai per acabar la frase.

2.1.2. De retenció, de memòria.

2.1.3. Cert o fals. Per facilitar la clarificació rapida. Sempre ha de ser preliminar.

2.1.4. D' elecció múltiple. Es mostren distintes possibilitats per triar.

2.1.5. Preguntes temàtiques.

2.1.6. Anàlisi. Es demana el perquè.

2.2. Evidencien el caràcter divers del coneixement i de les distintes experiències que el configuren

2.2.1. Preguntes obertes. Les que *no* tanquen cap possibilitat, permeten exemples, experiències personal s, etc.

2.2.2. Avaluació. Quan es fa explicitar un criteri avaluatiu.

2.2.3. Incitant. Quan genera possibilitats, provoca la imaginació, crea dubtes o qüestiona el fet.

2.2.4. Preguntes d'interpretació.

2.3. Conviden a una major elaboració i aprofundiment. Per exemple:

2.3.1. D'aplicació. En busca d'un principi o acord al que s'aplica una situació o context

2.3.2. De pensament convergent. Es busca "" la unitat en una possible diversitat.

2.3.3. Preguntes de comparació.

2.3.4. Preguntes de redefinició.

2.3.5. Preguntes sobre els procediments.

Amb aquestes preguntes el que pretenem és ajudar-los a conèixer *no* sols els continguts sinó també, si em permeteu l'expressió "a conèixer la nostra manera de conèixer". Ve a ser *com* de manar-nos indirectament: .~

-Que sabem.?

- *Com* ho sabem?,

- *Com* ho hem après?,

- Què puc fer amb aquests coneixements?

I ens condueixen directament al darrer bloc de la nostra classificació:

3. LES QUE DESENVOLUPEN LA CONSCIÈNCIA DEL PROPI PROCÉS D'APRENTATGE

Ens referim a les preguntes que permeten conèixer i, per tant, dominar el procés d'aprenentatge tant individualment com col·lectivament. Aquesta consciència ha de servir perquè els estudiants tinguin més coneixement de les seves habilitats, de les seves possibilitats i límits i puguin saber quines són les estratègies que els resulten més útils, més fàcils i més adequades per aconseguir comprensió.

Aquesta reflexió metacognitiva no està exempta d'elements emocionals i sentimentals i permet superar frustracions i encarar-se amb els errors. És l'única manera de fer protagonistes els estudiants, és a dir, gestors del seu aprenentatge. Ningú, ni el mestre més intencionat, pot fer aquesta reina, que és personal i intransferible.

L'objectiu aquí és ajudar a construir indicadors de progrés tant personals com col·lectius. ~

4. LES DIRIGIDES A CREAR UNA COMUNITAT DE RECERCA

Entenem com a comunitat, més enllà d'un conjunt d'estudiants, un col·lectiu articulat per relacions d'aprenentatge que tenen components intel·lectuals i emocionals. L'empresa comuna és la d'aconseguir una millor comprensió. Per això cal treballar tant el desenvolupament afectiu com el progrés cognitiu, que implica l'intercanvi, la negociació, el pacte, etc. Tenint en compte i ben present que el desacord i la diversitat d'interessos i opinions són aspectes positius i necessaris en aquest procés.

L'objectiu serà adonar-nos de la necessitat dels altres, ja que el coneixement es va construir gràcies als errors i desacords propis i aliens.

QUI PREGUNTA?

En un principi ha de ser el o la mestre/a, jugant un paper de modelatge. Poc a poc, però, ha de procurar que la situació de "vano" (preguntes i respostes retornades entre mestre i estudiants), de forma biunívoca, es vagi convertint en una "estrella" on les preguntes i respostes siguin múltiples i en direccions variades.

Com iniciar el procés d'interrogació de forma sistemàtica.

Quan ens proposem fer una tasca sistemàtica d'elaboració de preguntes, sigui a partir del text, d'un relat oral, de la contemplació d'una obra d'art o d'una conversa, ens trobem que:

- a) Inicialment, el 90% de les preguntes són de resposta directa i de caire escolar.
- b) Els estudiants tenen dificultats per generar preguntes, estan més disposats a donar respostes: el protagonista es diu tal, l el dibuix és ben pintat, etc.
- c) Una de les primeres passes és constatar que hi ha preguntes fàcils i preguntes que fan pensar. Això passa a l'educació infantil i fins ben enllà del tercer cicle de primària.
- d) En segon lloc, descobreixen que hi ha formes introductòries com: "Per que...?" "Com és que... T", "Que passaria si... ?" que porten a qüestions més complexes que les respostes simples.
- e) Van establint criteris cada vegada més amplis, que per una part es van tomant més complexos, però per l'altra són aplicables a situacions més generals.